

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Лавренюк В. А.

Науковий керівник: Кафлевська С.Г., к.е.н., доцент

Розглянуто сучасний стан функціонування ринку зерна у Вінницькій області. Висвітлені пріоритетні напрямки розвитку зернової галузі області.

Вступ. Розвиток зернового ринку є стратегічною проблемою економіки держави, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Державне регулювання ринку зерна не відіграє стимулюючої ролі щодо виробництва зерна, а відсутність системного підходу до регулювання зернового ринку може призвести до подальшого зменшення показників урожайності та обсягів виробництва зерна в Україні, скорочення доходів сільськогосподарських виробників.

Наукові дослідження і практика підтверджують, що висока конкурентоспроможність зерно продуктового підкомплексу на внутрішньому й зовнішньому ринках полягає у широкому попиті на високоякісні продукти продовольчого і кормового зерна. Без продовольчого зерна не може обходитись будь-яка держава для забезпечення потреб у продовольстві населення, а без кормового зерна неможливий розвиток тваринництва, не можна досягти дотримання якісних сівозмін при відсутності в них зернових культур [1]. Ринок зерна й зернове господарство є майже основним складником економіки будь-якої країни, що визначає продовольчу безпеку громади, а також опосередковує фінансово-економічне становище аграрних виробників.

Постановка завдання. На основі аналіз сучасного стану виробництва зерна у Вінницькій області виявити тенденції та пріоритети розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем формування та функціонування аграрного ринку та зокрема, ринку зерна присвячені роботи С.С. Бакая, І.П. Пазія, П.Т. Саблука, В.Г. Ткаченко, Л.М. Худолія, Є.О. Фірсової, О.М. Шпичака та ін. Окремі аспекти цієї проблеми щодо розвитку регіональних ринків знайшли відображення у наукових працях П.П. Борщевського, Л.О. Мамуль, О.В. Захарчика та ін. Проте деякі проблеми формування та перспектив розвитку ринків окремих регіонів, зокрема Вінницького, в умовах господарювання різних форм власності дослідженні ще недостатньо. Це стосується економічних відносин між товаровиробниками і споживачами зерна, формування попиту та пропозиції в регіоні, закономірностей та тенденцій розвитку цінової кон'юнктури, підвищення конкурентоспроможності і визначення раціональної структури виробництва зерна, організації ринкової інфраструктури на регіональному рівні.

Результати. Основою ринку зерна є його виробництво в обсягах, що забезпечують продовольчу безпеку області. Задоволення потреб у продуктах харчування повинно здійснюватися відносно кожної конкретної людини у місяця її проживання.

Вінницька область є одним із основних зернових регіонів України. Частка області у загальнодержавному виробництві зерна складає близько 8%. До складу Вінницької області входять 27 районів, де функціонують різні зернові структури, які пристосовують свою діяльність до ринкових відносин. Основними виробниками зерна області є підприємства суспільного сектору (всі категорії господарств). Виробництво зернових культур на одну особу в області у 1990 р. сягало 1234 кг, тоді як у 2000 – 1068, 2005 – 992, 2008 – 1043 кг. Таке виробництво зерна пов'язане з розмірами посівних площ. Динаміку виробництва зернових культур у Вінницькій області (всіх категорій господарств) зобразимо в таблиці 1.

У період з 2000 по 2001рр. посівні площі під зерновими культурами порівняно з 1995 роком збільшились відповідно на 27,9 та 119,7 тис. га або на 3,6 та 15,4%. У 2002 р. вони становили 73,1% посівних площ 1995 р., але при цьому урожайність збільшилась. Аналіз такого скорочення посівних площ під зерновими культурами свідчить про те, що товаровиробникам стало економічно не вигідно вирощувати зерно.

Найвищою урожайністю зернових була у 2006 та 2008 рр., найнижчою – у 2000 та 2003. Це пояснюється введенням нових сортів зернових культур та сприятливими природнокліматичними умовами.

Таблиця 1

Динаміка виробництва зернових культур у Вінницькій області

Рік	Посівна площа, тис. га	до 1995 р., %	Зібрана площа, тис. га	до 1995 р., %	Валовий збір, тис. ц	до 1995 р., %	Урожайність, ц/га	до 1995 р., %
1995	778,8	100	780,2	100	22297,9	100	28,6	100
2000	806,7	103,6	737,8	94,6	17445,1	78,2	23,6	82,5
2001	898,5	115,4	798,4	102,3	24381,2	109,3	25,9	90,6
2002	569,3	73,1	511,9	65,6	14211,6	63,7	28,8	100,7
2003	703,8	90,4	691,2	88,6	20236,1	90,7	19,2	67,1
2004	802,9	103,1	745,7	95,6	20965,1	94,0	28,6	100
2005	776,7	99,7	742,0	95,1	20346,5	91,2	27,4	95,8
2006	733,5	94,2	721,5	92,5	20752,3	93,1	28,8	100,7
2007	771,0	99,0	711,0	91,1	16860,4	75,6	23,7	82,9
2008	838,6	107,7	823,1	105,5	33776,1	151,5	41,0	143,4

Залежно від розмірів посівних площ та урожайності формувалася і валовий збір зернових в регіоні. Однак на протязі 2002 – 2007 рр. нарощування валового збору не відбулося, навпаки, характерним був спад його виробництва унаслідок екстремальних погодних умов, недоліків у реформуванні аграрного сектору та невдалого вирішення проблем власності. Вжиті заходи з інтенсифікації зернового господарства (значні капіталовкладення, забезпечення господарств мінеральними добривами і пестицидами) забезпечили найвищий середньорічний збір зернових – 33776,1 тис. ц у 2008 році, що є позитивним для області.

Останніми роками господарства області мають ряд організаційних недоліків: недотримання сівозмін та значні втрати продукції при вирощуванні, збиранні та зберіганні; порушення сортової агротехніки; не раціональне використання меліоративних земель тощо. Це все позначається на економічній ефективності виробництва зерна в регіоні.

Ринок зернових в області продовжує залишатися ринком покупців (попиту), котрі через значну пропозицію зернових диктують цінову політику зерно виробникам. Фахівці галузі вважають, що підвищення цін можливе або у випадку скорочення пропозиції (що виглядає малоімовірним), або за підвищення попиту. Ясно також, що проведенням заставних закупівель тенденцію на зниження цін не зупинити, оскільки запропонований урядом механізм усе ще далекий від досконалості. Швидше за все ринок сам внесе свої корективи. Багато залежить й від міжнародних компаній. Вони теж зацікавлені в експорті зернових восени, особливо в жовтні, коли на тлі сезонного зростання цін на світовому ринку прибутковість експортних операцій помітно збільшується [2].

Дослідження показують, що до 2000 р. значна частка зерна була реалізована за бартерними операціями (25—32%), в основному в рахунок оплати за надані авансом матеріальні ресурси а також продаж зерна населенню в рахунок оплати праці. Починаючи з 2005 по 2008 рр. більшість виробленого зерна реалізується за іншими каналами (табл. 2).

Таблиця 2

Реалізація зерна у Вінницькій області, тис. т

Канали реалізації	Роки				
	2000	2005	2006	2007	2008
Переробним підприємствам	32,7	43,6	35,4	17,7	58,6
Заготівельним організаціям	-	65,4	74,4	64,6	118,6
Продаж населенню (в т.ч. в рахунок оплати праці)	232,8	98,2	59,1	35,4	29,3
Пайовикам в рахунок орендної плати	53,2	54,5	43,7	32,8	57,1
Продаж на ринку через власну торгівельну мережу	302,5	87,3	94,5	70,8	102,5
За іншими каналами	196,3	741,5	874,0	664,0	1098,5
Всього реалізовано	817,5	1090,5	1181,1	885,3	1464,6
Рівень товарності,%	46,9	53,6	56,9	52,5	43,4

В умовах значних надлишків зерна в середині регіону, ринок все ж характеризується досить сприятливою для виробників кон'юнктурою. Так у період з 2005-2008 рр. ціна реалізації зерна у Вінницькій області була однією з найвищих в Україні, і перевищувала її середній по Україні рівень на 8,2%.

Негативною стороною збутової діяльності сільськогосподарських підприємств на ринку зерна є те, що основна частина товарного зерна (близько 80-85%) реалізується одразу ж після збирання врожаю. Причиною цього є накопичення значних боргових зобов'язань перед постачальниками сировинних ресурсів та техніки і відсутність потужностей для зберігання зерна.

Висновки. Сучасний стан ринку зернових у регіоні характеризується як нестабільний та несформований: безсистемна зміна обсягів виробництва зерна; низький попит на зерно; невідпрацьований ціновий механізм; практична недосконалість роботи державної служби для збуту зерна (біржа); поширення комерційних каналів збуту.

Отже, для подальшого вдосконалення ринку зерна необхідно здійснити реструктуризацію в галузі формування раціональних структур та обсягів виробництва зерно продукції, створити дійову ринкову інфраструктуру, запровадити сучасні енергоощадні технології виробництва зерна, активізувати попит зарубіжних країн на зерно з просуванням його на експорт.

Література.

1. Чмирь С.М. Ефективність ринку зерна // Економіка АПК. – 2009. - №4. – С. 117-120.
2. Мартинів В.П. На елеваторах зашурхотіли грошові знаки. Торгівля зерном за готівку знижує і без того низькі ціни // Дзеркало тижня. – 2002. - №31. – 17-24 серпня. – С. 8-12.
3. Демченко Т.В., Шибаніна О.В. «Розвиток виробництва зерна і його значення у забезпеченні продовольчої безпеки України» // Економіка АПК. – 2008. - №12. – с.9-11.
4. Шовкалюк В.С., Захарчук О.В. «Ринок зерна: проблеми та сподівання» // Економіка АПК. – 2007. - №3. – с. 116-121.